

REMISSVAR

2021-09-23

Dnr: BO 2021-0180

u.remissvar@regeringskansliet.se
mattias.ahlquist@regeringskansliet.se

Betänkandet En tioårig grundskola (SOU 2021:33)

(dnr U2021/02645)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barn och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) allmänna kommentarer samt dess rekommendationer till Sverige.

Barnombudsmannen kommenterar endast de förslag som bedöms vara särskilt relevanta ur ett barnrättsperspektiv.

Barnombudsmannen är på ett övergripande plan positiv till de förslag som läggs fram i betänkandet. I de delar Barnombudsmannen har synpunkter framgår det nedan.

Särskilt om kopplingar till rättigheter i barnkonventionen

Några av barnkonventionens artiklar och rättigheter tas upp uttryckligen i betänkandet, bland annat i avsnittet om utbildningens syfte (avsnitt 5.2.1) och i avsnittet om konsekvenser ur ett barnrätts- och funktionshinderperspektiv (avsnitten 8.5.2 och 8.5.3). Barnombudsmannen välkomnar att utredningen vid flera tillfällen i samband med bedömningar och förslag återkommer till rätten till likabehandling och ickediskriminering (artikel 2) och principen om barnets bästa (artikel 3).

Barnombudsmannen ser positivt på att barn och ungas åsikter har inhämtats direkt eller indirekt i delar av utredningens eget arbete – elevorganisationer har varit delaktiga i utredningsarbetet och forskning där barns röster varit underlag har tagits med.

5.1 Förskoleklassen upphör och lågstadiet utökas med en ny årskurs 1

Barnombudsmannen anser att förslagen är positiva ur ett barnrättsperspektiv och tillstyrker förslagen, framförallt mot bakgrund av barnkonventionens artikel 2 om

likabehandling och ickediskriminering, artikel 3 om barnets bästa samt artiklarna 28 och 29 om utbildningens innehåll och syfte.

Barnombudsmannen välkomnar att utredningen lyfter fram likvärdighetsperspektivet som avgörande för ställningstagandet om införande av en ny årskurs 1. Alla barn ska ha samma möjligheter att lyckas i skolan, oavsett familjebakgrund, var i landet barnet bor eller går i skolan. Att vidta åtgärder för att öka likvärdigheten i den svenska skolan är därför viktigt.

5.2 Det nya lågstadiets innehåll och utformning

Barnombudsmannen ser mycket positivt på att utredningen har tagit avstamp i barnkonventionen i syftesbeskrivningen av den nya årskurs 1. Precis som utredningen beskriver är det flera rättigheter enligt konventionen som aktualiseras, bland andra artiklarna 28 och 29 om rätten till utbildning och utbildningens syfte. Utredningen påtalar också vikten av att utbildningen bör vara anpassad till barnets ålder, mognad och utveckling, för att barnet ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Utredningen nämner i sammanhanget även artikel 31 om rätten till lek, vila och fritid.

Barnombudsmannen vill här understryka vikten av den lekfulla pedagogiken för barn i den åldern som den nya årskurs 1 avser. Det framförs i aktuell forskning, bland annat enligt forskningsöversikten i bilaga 3 till utredningen, att leken är central i lärandet och för att barn ska få de bästa möjligheterna att tillgodogöra sig utbildningen. Även FN:s barnrättskommitté har i sina allmänna kommentarer yttrat sig om vikten av detta:

*"[...] Det bör betonas att den typ av undervisning som främst är inriktad på kunskapsackumulering, som tvingar fram konkurrens och som leder till en orimlig arbetsbörda för barn allvarligt kan hämma barnets möjligheter att på ett harmoniskt sätt fullt ut utveckla sina förmågor och färdigheter."*¹

*"[...] Skoldagens struktur: Lagstadgade föreskrifter, med läxarbete inräknat, bör garantera adekvat tid under dagen för att säkerställa att barn har tillräckliga möjligheter till vila och lek, i enlighet med deras ålder och utvecklingsbehov"*²

5.3.2 Mottagandet till grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i nya årskurs 1

Barn med funktionsnedsättning har samma rätt till utbildning som alla andra barn, och ska åtnjuta denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, i enlighet med barnkonventionen (artiklarna 2 och 23). FN:s barnrättskommitté har i en av sina allmänna kommentarer yttrat sig om rätten till utbildning för barn med funktionsnedsättning.³ Barnombudsmannen ser mot denna bakgrund positivt på förslaget, ur ett likvärdighetsperspektiv, och håller med utredningen om behovet av ett flexibelt regelsystem för att utbildningen i största möjliga mån ska kunna anpassas efter den enskilda elevens förutsättningar.

¹ FN:s Barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 1 Utbildningens mål (2001) punkt 12.

² FN:s barnrättskommitté, Allmänna kommentar nr 17 Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (2013) punkt 58 g).

³ FN:s Barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 9 (2006) Rättigheter för barn med funktionsnedsättning, punkt 62 och 65–67.

Barnombudsmannen ser också positivt på att Skolverket ges i uppdrag att ta fram ett förtydligande stöd för hur hemkommunen och regionen kan samverka för att säkerställa att utredningar för barn i förskolan som kan antas tillhöra grundskolan genomförs på ett sådant sätt att dessa barn ska kunna mottas i grundskolan på ett likvärdigt sätt.

5.4 Särskilt om övergången mellan förskola och skola

Barnombudsmannen instämmer i att övergångar från en skolverksamhet till en annan är en viktig händelse för alla barn och elever, som kan påverka barnets fortsatta lärande och utveckling. Barnombudsmannen ser positivt på att utredningen betonat detta. Det är viktigt att barnen får introduceras till den nya miljön och den blivande läraren. Men det är också viktigt att information om varje enskild elevs behov av stöd överlämnas till den nya skolformen för att på bästa sätt leda till utveckling av det enskilda barnets fulla möjligheter i skolan (artikel 29).

Enligt förslaget om överlämning av uppgifter i avsnitt 5.4.3 ska den avlämnande enheten överlämna sådana uppgifter om barnet som behövs för att underlätta övergången för barnet. Det är den avlämnande enheten som ska göra en bedömning av om överlämning av uppgifter behövs och bedömningen behöver oftast göras i samråd med barnets vårdnadshavare. Barnombudsmannen vill lyfta att det då också är av största vikt att barnet får komma till tals och får möjlighet att lämna sin syn på sin situation i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen.

Barnombudsmannen vill vidare lyfta den utmaning som riskerar att uppkomma vid övergångar från förskola till grundskola med anledning av det fria skolvalet. Alla barn på en och samma förskola kommer i många fall inte att gå vidare till en och samma grundskola, vilket kommer att innebära att samverkan mellan många olika skolenheter kommer att behöva ske. Barnombudsmannen ser en risk att information inte förs över i tillräcklig grad vilket kan komma att drabba särskilt sårbara barn, exempelvis de barn som har störst behov av särskilt stöd. Det är positivt att utredningen föreslår att stödmaterial ska utarbetas (5.4.4. Samverkan vid övergångar) som rör övergången mellan förskola och skola samt fritidshem. Barnombudsmannen anser att denna typ av stödjande insats kan förstärkas ytterligare genom att tydliggöra hur behovet av samverkan vid informationsöverföring förhåller sig till barnkonventionen, framförallt hur artikel 3 och artikel 12 kan användas tillsammans, samt att det tar särskild hänsyn till särskilt sårbara barn.

6 Behörighet, behörighetsgivande utbildning och kompetensutveckling

Barnombudsmannen vill framhålla att det är viktigt att alla elever får undervisning av behöriga lärare. Som utredningen konstaterar är det angeläget att underlätta vidareutbildning av obehöriga lärare i berörda skolformer, för att öka behörighetsgraden i de aktuella skolformerna. Behörighetsfrågan måste tas på allvar. Alla elever har rätt till utbildning av god kvalitet.⁴ Det är mot denna bakgrund positivt att det föreslås åtgärder för såväl kapacitets- som kompetensförstärkning för att säkerställa tillgången till behöriga lärare i samtliga berörda skolformer framöver.

⁴ FN:s Barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 1 Utbildningens mål (2001).

Enligt förslaget i avsnitt 6.2.1 ska de bestämmelser som gäller för behörighet att undervisa i grundskolans årskurs 1–3 gälla för behörighet att undervisa i grundskolans nya årskurs 1–4. Det skulle betyda att grundskollärare ges behörighet att undervisa barn även i en yngre åldersgrupp utan krav på ytterligare kompetens och kunskap kring lärande och pedagogik för den åldersgruppen. Mot bakgrund av bland annat vikten av den lekfulla pedagogiken för den aktuella åldersgruppen, som Barnombudsmannen påtalar ovan och som omnämns på flera ställen i betänkandet, borde även grundskollärare med utbildning för nuvarande årskurs 1–3 omfattas av kompetensförstärkande åtgärder. Detta för att barnen i den aktuella åldersgruppen ska få tillgång till en utbildning som är anpassad för dem. I vart fall bör denna fråga utredas ytterligare.

7.2 Utvärderingsplan

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning av att det är viktigt att systematiskt och kontinuerligt följa upp införandet av en ny årskurs 1. Barnombudsmannen vill särskilt betona vikten av att sådana uppföljningar görs med ett tydligt barnrättsperspektiv, där barns delaktighet och inflytande är en självklarhet samt att beaktandet av barns rättigheter dokumenteras.

Föredragande i ärendet har varit utredare Camilla Rönnberg, och utredare Henrik Karlsson. I den slutliga handläggningen av ärendet har även t.f. avdelningschef Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman